

Uitdagende stellingen

De organisatoren van dit symposium hebben me gevraagd om aan de hand van twee stellingen mijn gedachten onder woorden te brengen over de betekenis van het luchthavenpastoraat, en wel met name in zijn verhouding tot de traditionele of reguliere kerkgemeenschappen:

- 1) Het luchthavenpastoraat wijst de richting voor de toekomst van de normale pastorale contacten in kerkgemeenschappen, omdat men in toenemende mate te maken krijgt met mensen die niets of weinig met de kerk hebben, maar wel pastorale zorg nodig hebben, niet gelovig zijn, maar wel worstelen met levens- en zingevingsvragen.
- 2) Reguliere kerkgenootschappen hebben alleen een toekomst als ze zich op allerlei plaatsen in de samenleving manifesteren waar mensen pastorale ondersteuning nodig hebben of vragen.

Deze twee stellingen liggen voor mij in elkaars verlengde. Ze zijn nogal uitdagend, omdat ze een bepaalde vooronderstelling impliceren over wat de kerk is en wat zij in de toekomst gaat worden. Men veronderstelt een ontwikkeling in de reguliere kerken, waarbij het hechte verband van gelovigen dat hen vroeger kenmerkte, plaats maakt voor wat ik voor het gemak maar even 'lossere contacten' noem.

Lossere contacten

Verskillende oorzaken brengen die lossere contacten teweeg, waarvan ik er drie noem. Ten eerste heeft de verzuilde samenleving, waarbij iedereen zich – soms tegen wil en dank – geborgen wist binnen de eigen religieuze of politieke zuil, plaats gemaakt voor een samenleving waarin het individu centraal is komen te staan. Iemand's identiteit wordt daardoor niet langer bepaald door de groep waartoe hij of zij behoort, maar is een constructie waaraan dat individu in de eerste plaats zelf vorm geeft. Ten tweede brengt de toegenomen mobiliteit – bij uitstek zichtbaar op een luchthaven als Schiphol – met zich mee, dat mensen niet langer gebonden zijn aan de bepaalde plek waar ze geboren en getogen zijn, maar wereldwijd opereren en heel gemakkelijk de ene woonplaats kunnen inruilen voor een andere – zo lang je tenminste geen vluchteling bent. En ten derde maken moderne communicatiemiddelen zoals de sociale media, dat mensen contact kunnen onderhouden zonder daarbij aan een bepaalde plaats of tijd gebonden te zijn. Samenvattend: van een wereld waarin mensen aan een bepaalde ruimte en tijd gebonden zijn, zijn we in een wereld terecht gekomen waarin alle grenzen opgeheven lijken.

Reacties van de kerken

Hoewel ik niet wil ontkennen dat dit alles voor de traditionele kerken inderdaad een uitdaging vormt, zou ik de dramatiek ervan nu ook weer niet willen overdrijven. Als historicus weet ik te goed, hoe de institutionalisering van de kerken een 19de-eeuws, en op de hele geschiedenis van de kerk dus een tamelijk recent fenomeen is. Deze relativiserende kanttekening neemt echter niet weg, dat de traditionele kerken zich wel degelijk met die uitdaging bezig houden. De herstructurering van parochies in de bisdommen van de Rooms-Katholieke Kerk en de samenvoeging van gemeentes in de Protestantse Kerk in Nederland zijn daar de duidelijkste manifestaties van. Maar ook de kleinere kerken putten zich uit in identiteitsberaden en beleidsplannen. Hoe nemen de oud-katholieken de uitdaging op?

Vierende gemeenschap

Voor oud-katholieken is de kerk niet zozeer het instituut met leden, halve leden of niet-leden, maar allereerst de gemeenschap van gelovigen die de eucharistie viert en zich daardoor manifesteert als het lichaam van Christus. In die viering ervaart men grond onder de voeten, de oorsprong en het doel van het eigen leven. De viering vindt niet ergens in het luchtledige plaats, maar is gebonden aan tijd en ruimte. En die viering wordt niet ter plekke uitgevonden, maar is de aan de moderne tijd aangepaste voortzetting van wat christenen alle eeuwen door hebben gedaan. De concrete gemeenschap van de vierende gemeente maakt zodoende deel uit van de gemeenschap van heiligen van alle tijden, diegenen die voor ons geweest zijn en diegenen die na ons

komen. Hoewel deze viering dus concreet in een bepaalde ruimte en op een bepaalde tijd plaatsvindt, is zij op paradoxale wijze tegelijkertijd grenzenloos, omdat zij haar fundament vindt in de oneindigheid van de Drieëne God zelf.

Pastoraat en diakonaat als consequenties van de viering

Oud-katholieken houden vast aan het model uit de eerste eeuwen van de kerk, waarbij het bisdom de basiseenheid van de kerk is. De bisschop is daarbij de normale voorganger in de eucharistie, ook als hij of zij ter plekke in de parochies meestal vertegenwoordigd wordt door een priester als pastoor. Parochianen stellen het op prijs om hun pastoor en hun bisschop te kennen en dat betekent dat zowel parochies als bisdommen klein zijn. Deze kleinschaligheid is alleen vol te houden, als de parochianen zich daar ook voor inzetten met tijd, energie en ook geld. Ook oud-katholieken ervaren, dat vrijwilligers voor alle taken die er zijn zich niet meer zo gemakkelijk laten vinden als dat vroeger misschien het geval was. Maar om nu te stellen, dat het lossere verband de toekomst van de kerk zou zijn, dat gaat me wat te ver. De gemeenschap die de eucharistie viert, kan niet louter uit losse individuen bestaan. Zij vindt haar basis in de doop, waardoor alle gelovigen met Christus zijn gestorven en verzezen. En in de vreugde om dit nieuwe en grenzenloze leven kunnen diegenen, die aan de viering deelnemen een werkelijke gemeenschap vormen in Bijbelse zin, dat wil zeggen: ze kunnen elkaar kennen en voor elkaar zorg dragen. Pastoraat zowel door leken onderling als door vrijgestelde professionele geestelijken is een consequentie van de vierende gemeenschap. Zo zie ik het pastoraat zoals dat op de luchthaven gestalte krijgt – en ook op andere plekken in de samenleving zoals in justitiële inrichtingen, in ziekenhuizen en verpleeginrichtingen, en in de havens – als een uitloei van datgene wat de kerk ten diepste is: een vierende gemeenschap, die door haar deelkrijgen aan Gods toekomst zorg kan dragen voor wie daar behoefte aan heeft. In deze zin is het luchthavenpastoraat met haar losse contacten eerder een diakonale functie van de kerk, zoals die ook in de parochies gestalte krijgt in de zorg voor wie daar aankloppen. Daar maak ik dan wel onmiddellijk de opmerking bij, dat het te weinig zou zijn om het pastoraat zoals dat op de luchthaven gestalte krijgt als een éénrichtingsverkeer vanuit de bestaande kerken te zien. Het luchthavenpastoraat vormt namelijk ook een uitdaging aan de traditionele kerken. De uitdaging namelijk, dat de parochies zich realiseren geen in zichzelf opgesloten vierende gemeentes te zijn, maar dat deze viering pastoraat en diakonaat als noodzakelijke consequenties heeft.

Hoe ruim trek je de grenzen?

Zo ruim als de gemeente in de viering van de eucharistie Gods liefde ervaart, zo ruim moet zij ook de grenzen van die consequenties trekken. Met andere woorden: er is geen grens aan de dienstbaarheid die de kerk heeft te volbrengen. De kerk stelt mensen vrij voor het pastoraat op de luchthaven om mensen die los staan van een vaste plaats of een bepaalde tijd grond onder de voeten te geven. De pastores kunnen tot hen zeggen: “Ook al ben je geen lid van mijn kerk of van enige kerk of al aanbid je een andere God dan degene die ik me bij dat woord voorstel, ik ben er in diens naam voor jou. Vertel je verhaal, kijk waar je vandaan komt en waarheen je op weg bent.” Voor mij is dit pastoraat een vorm van bewogenheid die voortkomt uit de overtuiging dat alle mensen, ongeacht hun plaats- of tijdgebondenheid, een waardigheid hebben die in Gods oneindige liefde haar basis vindt en tot voltooiing komt in zijn koninkrijk.

Mgr.dr. Dirk Jan Schoon, bisschop van Haarlem.

